

Sagoberättande för barn

- olika metoder och arbetssätt inom dagvården

Harriet Sjöroos

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	4076
Författare:	Harriet Sjöroos
Arbetets namn:	Sagoberättande för barn - olika metoder och arbetssätt inom dagvården
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	
Sammandrag: Syftet med min studie var att få mera kunskap om hur pedagoger inom dagvården kan använda sig mera av sagan än att bara läsa den för barnen. Samtidigt ger pedagogen möjligheter till barnen att få uttrycka sig estetiskt. Jag har begränsat mig till barn i daghemsåldern. Frågeställningarna var: Vad skall en pedagog tänka på när han/hon läser en saga för barnen? Vilka möjligheter kan pedagogen ge till barnen så att de kan uttrycka sig på ett estetiskt sätt utgående från sagan? Den teoretiska referensramen är estetik i daghem, berättandets konst och vad kan barn lära sig av sagan. Denna studie är en litteraturstudie och analysmetoden är innehållsanalys. Jag har valt att använda mig av forskningar från 2000-talet och nyare. Sammanlagt tog jag med mig i studien åtta artiklar. Därefter gjorde jag en litteraturoversikt, analys samt ett framförande av resultatet. Resultatet av min studie var att innan man läser en saga för barnen är det bra att tänka på läsmiljön. Var sitter man med barnen och läser sagan, hur läser man sagan, vad vill man att barnen skall lära sig av sagan samt på vilket sätt kan barnen återberätta den. Efter att man har läst sagan för barnen kan man dramatisera den och göra något skapande. Resultatet av min studie är att det finns flera olika metoder och arbetssätt utgående från sagan som man kan använda inom dagvården.	
Nyckelord:	Barn, saga, estetik, drama, berättande, skapande, läsmiljön
Sidantal:	44
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	4076
Author:	Harriet Sjöroos
Title:	Storytelling for children - different methods and way of working in preschool
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	
Abstract: The purpose with this study was to find out what more could a pedagogue do with the story than only read it for the children in preschool. In the same time give the pedagogue opportunities to the children to express themselves aesthetically. I have limited my study to children in preschool age. The questions were: What shall the pedagogue think of when she/he read a story for children? What opportunities can pedagogue give to the children so that they can express themselves aesthetically outgoing from the story. The theoretical framework is aesthetically in preschool, narrative art and what can children learn from the story. This study is a literature study with content analysis as analyzing method. I have chosen to use research from the 21st century. I used in this study eight articles. After that I did a literature review, analysis and driving performance. The results from my study was that before you start to read to the children is it good to think about the environment for reading and where you can sit with the children and read for them, how do you read, what do you want that they learn from the story and how can the children retell the story. After you have read the story for the children you can dramatize and do something creative about the story. The result from my study was that there are more methods and things to do outgoing from the story which can be used in preschool.	
Keywords:	Children, story, aesthetics, drama, storytelling, creation, reading environment
Number of pages:	44
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

INNEHÅLL

1	Inledning.....	6
1.1	Sagans historia.....	7
1.2	Syfte och frågeställning.....	8
1.3	Tidigare forskning.....	8
2	Teoretisk referensram.....	11
2.1	Estetik i daghemmen.....	11
2.2	Berättandets konst.....	13
2.3	Vad barn kan lära sig av sagan.....	15
3	Metod.....	18
3.1	Litteraturstudien.....	18
3.2	Datainsamling.....	20
3.3	Urvalskriterier.....	21
3.4	Innehållsanalys.....	22
3.5	Etik i litteraturstudier.....	23
4	Resultat.....	23
4.1	Presentation av artiklarna.....	23
4.2	Resultatredovisning.....	28
4.2.1	<i>Drama.....</i>	<i>28</i>
4.2.2	<i>Skapande.....</i>	<i>30</i>
4.2.3	<i>Läsmiljön.....</i>	<i>30</i>
4.2.4	<i>Hur berättas och återberättas en saga.....</i>	<i>31</i>
4.2.5	<i>Lära sig av sagan.....</i>	<i>33</i>
5	Analysen.....	34
5.1	Dramatisering.....	34
5.2	Hur barn kan uttrycka sig estetiskt.....	36
5.3	Den fysiska platsen för sagan.....	36
5.4	Sagoberättaren.....	37
5.5	Vad får barnet ut av sagan.....	38
6	Diskussion.....	39
6.1	Slutdiskussion.....	39
6.2	Metoddiskussion.....	41
6.3	Arbetslivsrelevans och förslag på fortsatt forskning.....	42

---

1 INLEDNING

Jag har inga minnesbilder över att mina egna föräldrar skulle ha läst sagor för mig när jag var liten. Mina första minnesbilder över att någon har läst högt för mig en saga är från tredje klassen. Trots det har jag läst mycket som yngre och läser fortfarande. Även för mina egna barn läser jag dagligen en saga eller ett kapitel ur en sagobok. Jag har nu fyra år jobbat på daghem som pedagog och där läser jag också dagligen en saga för barnen. Då jag tar fram en saga kommer alla 21 barn gärna och sätter sig och lyssnar andäktigt. Det blir så tyst så man kunde höra en knappnål falla. Den känsla jag får när jag ser att alla barn är fullt koncentrerade på mig och sagan är underbar. Ibland känns det att jag inte vill avsluta sagostunden och att få ha den känslan en stund till ännu. Att sitta och läsa sagor för barn ger mig så otroligt mycket att jag har funderat på vad jag kan göra mera med sagan då jag läst den. Många gånger upplever jag att det är något som blir på hälft. Jag skulle vilja fortsätta att jobba med den sagan jag just läste för barnen.

I det daghem där jag jobbar har staden som grund gjort upp riktlinjer för småbarnsfost-
ran samt planen för småbarnsfostran har man använt ett principbeslut från statsrådet om
riksomfattande riktlinjer för grunderna för småbarnsfostran som Stakes har publicerat.
Stadens egen plan styr det innehållsmässiga genomförandet av småbarnsfostran. Denna
plan finns i tre nivåer. Staden och enheterna har sin egen plan och barnen har sin indivi-
duella plan. (Borgå stads plan för småbarnsfostran 2007:4)

I enhetens egen plan tas det upp att lekar och sagor är viktiga för att skapa en världsbild
hos barnet. Litteratur av olika slag hör till vardagen inom småbarnsfostran. Att stöda
barnets språkutveckling som också har en uppgift att stöda barnets tänkande. Då barnet
blir äldre anknyts språket till problemlösning, logiskt tänkande och fantasi. Att behärska
språket är en förutsättning för inläring. Genom konstupplevelser är det ett sätt att kun-
na uttrycka sig. I barnets vardag i dagvården har då barnet möjlighet till att måla, rita,
dramatisera, lyssna på sagor, sagotera, rim och ramsor. Genom att lyssna på sagor sago-
tera, dramatisera och lyssna på rim och ramsor får barnet komma till en fantasivärld där
vad som helst kan hända och där verkligheten är på låtsas. De får även öva sig på att stå
framför en grupp och uppträda. Att tillsammans med de andra barnen skapa konst samt

njuta av alla konstupplevelser med sina sinnen. På samma gång får de en grund för konstupplevelser och att uppskatta den.(Borgå stads plan för småbarnsfostran 2007: 10-15). Då man läst planen för småbarnsfostran finns det en grund att stå på då pedagogen planerar sin verksamhet och barnen har möjlighet att få uttrycka sig på olika sätt.

1.1 Sagans historia

I slutet av 1700-talet var allting förbjudet i den europeiska barnlitteraturen som hade något slag av anknytning till fantasins värld. På den tiden hade barnen en sträng religiös fostran. Sagor kunde sätta barnens fantasi i rörelse och det kunde hindra dem att lära sig samt ta emot nya kunskaper som de hade nytta av. Det viktigaste efter att barnen skulle lyda var att lära sig nya saker. Trots detta fanns sagorna i de lägre samhällsklasserna. Från första början var inte sagorna menade endast för barnen utan också för bönder och andra fattiga som kunde ta till sin egen fantasi för att de skulle klara av för att stå ut med den grymma verklighet de lever i. Då vi har detta som grund kan vi förstå sagorna som handlar om en person som levtt under dåliga förhållanden men som i slutet lyckas få prinsessen. Sagorna blev populära med tiden och spred sig även till andra samhällsklasser. Så småningom började man läsa Bröderna Grimms sagor i borgerliga hem. Men man tyckte att deras sagor inte var lämpliga för arbetarbarn. I början av 1800-talet i Tyskland, var barn på barnpassningsanstalter då deras mammor arbetade. Personalen hade fått en vägledning i deras arbete som kunde låta så här: "Sagovärlden ska, liksom allt som ligger utanför det sedvanliga livsområdet, vara stängd för de fattigas barn. De får inte längta efter den goda färd, efter en trollstavs gåvor, efter guld- och silverslott..." Det var viktigt att inte väcka önsknin­gar och längtan i ett barns hjärta som inte kommer att förverkligas ändå. Vid 1900-talet började man i Sverige att både sprida sagor och barnböcker ändå till arbetarklassens barn. Läng­ge har man vetat att man kan använda sagan som undervisning men också för att allmänt lära sig nyttiga saker. Men tyvärr uppfattar man saker på olika sätt så även bland sagorna. Bland annat allt som händer i folksagorna har fått ta emot kritik och då under 1960-talet var inte folksagorna så omtänkta bland litteraturkritikerna. Men till all tur är sagan så stark och följer människan att i slutet av 1970-talet svängde det om till sagans fördel och blev populär igen. Några psykologer i Europa och USA kom fram med hur viktigt budskap sagan kan hämta fram till

barnen. Det nyväckta intresset för sagan nådde sin höjdpunkt år 1970-1980. (Lindö 1986:15-17)

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med mitt examensarbete är att få mera kunskap om hur pedagoger inom dagvården kan använda sig av sagan förutom att bara läsa den från pärm till pärm för barnen. Samtidigt ger man barnen möjligheter att uttrycka sig genom drama, bildskapande och återberättande. Jag har valt att koncentrera mig på barn under skolåldern för att området inte skall bli för stort. Även barn i denna ålder är mera spontana och motiverade att uttrycka sig på olika sätt.

Mina frågeställningar är:

Vad skall en pedagog tänka på när hon/han läser en saga för barnen?

Vilka möjligheter kan pedagogen ge till barnen så att de kan uttrycka sig på ett estetiskt sätt utgående från sagan?

1.3 Tidigare forskning

Jag började med att söka i databaserna Arto, Sage Journals online, EBSCO, Google Scholar och Google. Som sökord använde jag kindergarten, fairy tale, drama, saga, förskola, högläsning, litteratur men det hämta inte så mycket. I Sage Journals online gav det mig nog många träffar men inte något av det som var relevant och EBSCO gav mig inte träffar alls. I Arto var det samma sak som i Sage Journals online. Det gav mig träffar men inte något som var relevant. Men då jag började Googla och även använde Google scholar kom det fram sådan forskning som var relevant för mitt arbete. Då jag hitta olika forskningar fick jag också idéer till nya sökord som jag sedan använde. Det var sagotering, bildkonst, dockteater, sagostund, fantasi, skapande verksamhet och de orden satte jag tillsammans med ordet förskola. De forskningar som jag valde är alla sådana att man kan tillämpa dem efter att man läst en saga för barnen eller skrivit en egen saga och hur man kan gå vidare med sagan efter det. Även barnen får engagera sig och komma med idéer.

Blickens ordning: Bildspråk och estetiska läroprocesser som kulturform och kunskapsform som är skriven av Ulla Lind (2010) i Sverige. Syftet till hennes forskning har varit att undersöka och utreda förhållanden till bild, bildspråk och estetiska läroprocesser. Då är frågan vilken funktion har bilden som kultur och hurudan kunskapsform får den i förskolan som läroprocess samt hur kan bildspråket och estetiken utforskas och utmanas? Hon har gjort fyra empiriska fältstudier av bild och skapande verksamhet. Även yrkesmänniskor inom bildpedagogik och bildvetenskap har analyserat det visuella materialet. Det handlar om hur man ser på kunskap, lärande och bildskapande. Man funderar också kring värdet av mål och läroprocesser som man kan erbjuda med visuella kunskapsformer.

Handdockans kommunikativa potential som medierande redskap i förskolan är skriven av Mirella Forsberg Ahlcron (2009) i Sverige. En marionett docka är ett materiellt objekt som genom sitt utseende som i rörelser och tal kan framkalla känslor och tankar hos åskådaren. Då dockan börjar prata med barnen och barnen svarar är den bekräftad. Om man ser ur ett historiskt perspektiv har man använt den kommunikativa egenskapen till olika ändamål och aktiviteter som teater utbildning och terapi. I den här studien är inte fokuset på dockan som en dockteater utan som en docka i förskolan. Den utgår från barnens samspel, berättande och kommunikation. Innehållet i forskningen är de kommunikativa processerna mellan pedagogen och barnen. Dockan finns där som hjälp för att skapa växelverkan mellan dockan och barnet i olika situationer. Syftet är att få en kunskap om dockans relationer till språkliga, handlings och anknytnings möjligheter för barnens kommunikation och lärande i förskolan. På vilket sätt kan dockan utvecklas som ett objekt samt som en drivande kraft i växelverkan med barn? Vilken betydelse har dockan som en medlare i förskolan? Vilka kommunikativa processer kan utvecklas mellan pedagog, docka och barn? Barnens kommunikation med dockan i förskolan ses här som en del av förskolans sociala och kulturella handlingar. Under hösten 2004 och 2005 genomfördes studien i en barngrupp. Då man använder dockan är handlingarna både kollektiva och individuella. Studiens teoretiska begrepp är språk, tänkande, dialog, mening, motiv och verksamhet. Då är tanken den att man fokuserar på det som uppstår i en kommunikation. Resultaten visar att relationen mellan dockan och barnen utvecklar ett sentimentalt värde och skapar kommunitiva handlingar och går då över gränsen mellan verkliga och inbillade världar. Genom kommunikationen mellan barnen och dockan

uppstår kulturella och sociala färdigheter samt möjligheter att kunna uttrycka sig och öva språkliga färdigheter.

Barnen berättar projekt – sagoteringsmetoden gör barnens kultur synlig. Resultat av nätverksarbetet inom projektet Kullerbyttafärden skriven av Liisa Karlsson (1999) i Finland. Denna rapport vill hämta fram en analys eller en sagoteringsmetod som har utvecklats för att barn skall mera komma fram och att vuxna mera hör och ser dem. Detta är ett bra sätt för att kunna utveckla arbetet med barn mera professionellt. Tusentals barn från åldern åtta månader till femton år var med i projektet sagofärden. Även hundratal personer som arbetar med barn inom olika institutioner: dagvård, skola, rådgivning, ungdomsbyråer, bibliotek och fritidsverksamheter. Det kom fram att alla dessa yrkesmänniskor ansåg att sagoteringsmetoden är ett bra hjälpmedel i deras arbete. De tyckte att det var lätt att använda samt att tillämpa i olika situationer. Det kom fram i undersökningen att sagoteringsmetoden förbättrade barnens förmåga att vara aktiv och delta samt förverkliga den dagliga verksamheten. I och med att barnen själv fick berätta lärde de sig mera som t.ex. läsa och skriva. Det blev en helt annan dialog mellan barnen och vuxna. De fick också en annan information om barnen och ändrade då på sin uppfattning om sitt eget arbete och det ledde i sin tur till att barnens ställning ändrades. Sagoteringsmetoden kom till som ett resultat i det professionella nätverket Kullerbyttafärden. Den grundades år 1992 och finns nu på femton orter. Varje centrum har sitt nätverk som omfattar flera kommuner. Man samarbetar också med universitet. Alla centrum arbetar på sitt eget sätt. För att nämna några tyngdpunkter som arbetar omkring är det projektinlärning och trygghetsfostran. Man analyserade också de allmänna aspekterna i nätverket och jämförde dem med varandra och ställde följande frågor. Vad är det centrala och framgångsrika typ av samarbete samt hur skall det organiseras och hur kommer man till ett gemensamt innehåll? Genom att byta tankar och erfarenheter visade det sig vara för att utveckla det egna arbetet. Att förena erfarenhet och vardagskunskap genom nätverksarbete med en teoretisk kunskap blev det en unik helhet. Det var till nytta både för verksamhet samt forskning gällande barn.

Flerspråkliga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande. Skriven av Anne Kultti 2012 i Sverige. Den här studien har ett intresse i hur förskolan kan ha ett instrument för att stärka barn med flera språk och deras kommunikativa utveckling. Studien

har som grund ett sociokulturellt perspektiv för att kunna förstå de förutsättningar som finns i en förskola där det finns barn med flera språk. Då man analyserar har man blicken riktad på kommunikationen mellan barn-barn och barn-vuxen. Till studien samlades in material från åtta förskolor genom observation, videoinspelning av ledda och av barnens eget initiativ till aktiviteter där barn med annat språk än svenska deltog. Även förskolans dagliga rutiner som lek, måltid samt sång- och sagostund analyserades. Resultaten berättar om den verksamhet som barn med flera språk deltar i. Förskolan är en lärande miljö där barnen socialiseras i att använda svenska då de pratar med andra genom att delta i de varierande aktiviteterna som finns. Resultaten visar också att de ledda aktiviteterna stöder språket genom att upprepa handlingarna. De vuxna stöder barnen både som grupp och individer genom att berätta och förklara vad man gör i de olika aktiviteterna. Detta är viktigt med tanke på då barnen på eget initiativ leker med varandra och stöder deras språk och uppmuntrar dem till att kommunicera.

2 TEORETISK REFERENSRAM

I min teoretiska referensram har jag valt att beskriva om estetik och hur man kan uppleva det vackra genom sina fem sinnen. Konsten i att berätta sagor och vad kan man lära sig av dem. Det är tre viktiga aspekter att tänka på i verksamheten på ett daghem.

2.1 Estetik i daghemmen

Ordet estetik kommer från grekiskan och betyder ”den kunskap man får genom sinne-na”. Att uppleva genom sina sinnen som att se, höra, känna, lukta och smaka är något som är viktigt för lärandet. Vi vet att barn lär sig genom att använda dem. Att uppleva något på ett estetiskt sätt är att se på en bild och den väcker något hos dig. Du funderar inte vem som har ritat den, vad den kostar och passar den i ditt vardagsrum. Det är en upplevelse som har talat till dig på ett alldeles speciellt sätt. Det är en känsla som har väckt något hos dig: sorg, glädje, rädsla. Med de upplevelser som ger intryck åt barnen är det viktigt att de får bearbeta det och ge uttryck för känslor och tankar som det har väckts hos dem. Då pratar vi inte enbart om att använda språket som en uttrycksform utan också musik, instrument, drama, lera, pennor, vattenfärg, dockor för att nämna några. (Paulsen 1996:81-85)

Det är bra för barnen att de får använda dessa material i den dagliga verksamheten så att de lär sig att behärska dem. Sedan när barnen skall börja uttrycka sina tankar och känslor är materialet inget nytt för barnen. Utan barnen är vana att använda dem och vet hur de beter sig och kan uttrycka sig betydelsefullt. Då barnens estetiska behov blir tillfredsställda hjälper det till en personlig tillfredsställelse hos barnen så att de kan tro på sig själv som kan skapa något. Det är viktigt för barnens utveckling att tro på sig själv och sina egna möjligheter att det jag uttrycker är viktigt. (Paulsen 1996:63-64)

Pramling Samuelsson tolkar estetiken som läran om det sköna och om konsten. I pedagogiken finns ofta liknelser som visar riktningen om att lära in och lära ut. Det berättar om det inre hos barnen som måste få komma ut. Barnet måste få ge uttryck för vad det känner genom att få göra. Det som är inre är tankar och känslor som är mer eller mindre dolda. Det är fråga om att låta barnen få egna erfarenheter och leda in dem i kulturen. Ett barn behöver inte ta del i det estetiska området men det är till stor del daghemmets tradition. Estetiken har alltid hört ihop med barnens lärande. Utifrån sina egna erfarenheter och upplevelser skall barnen få skapa fritt. Det är en kontrast till att barnen skall kunna återberätta en färdig saga eller skapa något som är så likt en modell som möjligt till exempel. Det handlar om olika syn på hur man lär. Skall barnet själv skapa kunskap eller skall pedagogen förmedla kunskapen till barnet. (Pramling Samuelsson m.fl 2008:17-19)

En viktig kunskap hos pedagogen är att veta vad man ska rikta barnens lärande mot. Även lika viktigt är förmågan att få barnen att uttrycka sig och ställa följdfrågor som i sin tur gör barnen intresserade och vill fundera vidare på saken. Det är då frågan om att som pedagog få barnen att rikta sin uppmärksamhet mot något samt att lyssna på barnen och veta när man skall börja diskutera med barnen genom att visa sitt intresse och få barnen att utveckla sina tankar. Att få igång en diskussion med barnen utan att du som pedagog har ett förhör med barnen genom att du ställer frågor för att ett svar som du vill ha är något som pedagoger måste utveckla. (Pramling Samuelsson m.fl 2008: 141)

2.2 Berättandets konst

En bra pedagog är förberedd för sin roll som läsare och blir en god sådan genom att öva sig. De verktyg som pedagogen har är röstens styrka, tonläge, tempo, artikulation och klangfärg, bruket av pauser, blick mimik och kroppsspråk. Då pedagogen läser eller berättar en saga kan man använda rekvisita som finns i berättelsen och dessa saker kan man visa under berättelsens gång. Pedagogen själv kan också ta en roll som till exempel en gammal gumma som sitter framför brasan och läser. Man kan också ge olika vinklingar åt en och samma saga som till exempel rödluan och vargen. Rödluan kommer in med sin röda luva och berättar om hur det kändes då hon blev uppäten av vargen. Mamman till rödluan kan i sin tur berätta om hur rädd hon var då rödluan försvann och var länge borta. Sedan kan Mormor och jägaren berätta om hur det hela kändes för dem. Genom att konkretisera sagan som bordsteater, flanellograf och dramatisering kan det vara spännande för barnen och ger samtidigt idéer till barnens egna lekar och estetiska uttryck. Då pedagogen läser hela sagan från början till slut blir barnen och fundera på många olika händelser i sagan. Om det inte är en bilderbok som man läst för barnen måste barnen själv skapa sina bilder om det som händer i sagan. Vidare kan barnen rita, modellera om det som hänt i sagan och kan spela upp hela sagan med människor som de gjort av modelleran. Man kan också dramatisera den. Men man kan också göra det på ett annat sätt. Som att avslöja historien litet i sänder. Genom att läsa sagan lite i gången får barnen mera tid att fundera på de olika elementen. Som kunde se ut så här. Om man funderar på miljön. Var utspelas sagan? Inne eller ute? Vad finns där runt omkring? Man pratar om det som finns i miljön. Om det är i en stad. Vad finns i en stad? Sjukhus, butik, post och bank. Man kan bygga miljön och sedan fundera på personerna. Vilka personer finns i sagan? Vad gör de här personerna. Om det är en stad, vem arbetar på dessa platser? Barnen kan själv välja vilka roller de vill ha och så går man tillsammans till posten och postar ett paket och till butiken och köper glass. Vad är temat i sagan och hur funderar man på den? Handlar det om rädsla? Kan pedagogen berätta något som hon/han är rädd för och därefter frågar hon/han hur det känns för barnen när de är rädda. Nu kan det bli en lång paus i sagan då barnen får berätta eller rita vad de är rädda för. För en del barn är det inte lika naturligt att berätta som att rita, måla eller dramatisera. Alla uttryck måste man kunna ta emot med största allvar och de skall bearbetas. Då man delar upp sagan på detta sätt går man miste om historiens rytm. Men

vi kan koncentrera oss på små detaljer och får på det viset större inlevelse och ser på sagan från olika synvinklar. Då sagan läses som en helhet får innehållet en helt annan betydelse. (Paulsen 1996:111-122)

När pedagogen läser sagan och använder kroppsspråket och ansiktsuttrycket för att illustrera olika delar av sagan och kanske spelar någon av rollerna från sagan kan man kalla det för berättarteater. Då man på detta sätt berättar en saga för barnen händer det att de härmar efter den vuxna i sina egna lekar. Men det är bara bra för dem att prova på olika uttrycksmöjligheter som de har gällande kropp och röst. Att prata med barnen och få dem att hitta liknelser till sagan från egna upplevelser kräver av pedagogen att kunna lyssna på vad barnen egentligen vill berätta. Det är möjligt att pedagogen ibland måste styra diskussionen för att inte barnen skall tappa bort den röda tråden, men ändå komma ihåg att barnens egna upplevelser måste komma fram. Om inte orden vill hinna till kan man ta till exempel bilder med i diskussionen som stöd. Att med kropp och minspel visa känslor och rörelser kan vara uttrycksformer som motsvarar barnens uttrycksförmåga än en diskussion. Man kan också rita och måla stämningar eller situationer från sagan. Alla figurer i sagan kan man rita och klippa ut och sätta fast på en pinne och då blir det en dockteater av ritningarna. Man kan också tillverka figurerna av lera eller andra material dock ändå så att de kan stå upp. Samtidigt som man berättar sagan får man en figurteater. För att få ännu mera stämning kan man använda belysning och givetvis hålla ögonkontakten med barnen för att få dem att se på det man vill att de ska se på. Detta är en bra teaterform för barnen samt på samma gång ett bra uttrycksmedel som barnen kan använda då de själva vill berätta sagan men sätter sin egen prägel på den. Genom att dramatisera kan barnen vara de olika personerna i en saga eller dela upp rollerna på så vis att flere barn kan vara en roll. De olika situationerna kan bli till självständiga delar eller bildas ihop med hjälp av en som berättar sagan och på så vis kan man gå vidare från situation till situation. I den här dramatiserings leken skall man inte ge färdiga repliker till barnen utan de får själva komma på vad de skall säga utgående från hur de har uppfattat sagan. (Paulsen 1996:111-122)

En bra berättare får de som lyssnar att se det som orden beskriver. Då gäller det att kunna fånga och behålla lyssnarnas uppmärksamhet. Därför är det viktigt att tänka på när och var man har en sagostund samt hur placerar man barnen att sitta i den. Det är minst

lika viktigt att fundera över hur man presenterar sagan på bästa sätt. Helst skall en sagostund vara regelbunden daglig verksamhet på daghemmet. Det ger även en trygghet till barnen då man samlas alla dagar en viss tid på dagen för att lyssna på saga. För att få lite spänning i det hela kan man ha en sagofilt som barnen sitter på under sagan. Det blir då också en ritual för barnen och på samma gång får man barnens uppmärksamhet. Man kan även breda ut ritualerna så att man ringer i en liten klocka då sagostunden börjar eller använda något slag av instrument. Stämningen kan också höjas med att sänka belysningen eller att belysningen är endast på den som berättar. Själva sagan kan man hålla i en sagolåda, sagokappsäck eller liknande som man sedan tar fram när man börjar läsa. Sagan kan man berätta på olika sätt. Man kan läsa direkt ur boken och då på samma gång visa bilderna eller berätta den muntligt utan bilder. Det viktiga är att den som läser eller berättar sagan har läst den förut och vet vad den handlar om samt tycker om den. Annars finns risken att den som läser eller berättar sagan gör det utan inlevelse och barnens intresse och koncentration försvinner. När läsaren är väl förtrogen med sagan lever hon med in i sagan och den blir mer personlig. Att också använda rösten på olika sätt ger sagan liv. Som till exempel röstnyanser, tempo, miner, gester håller man intresset kvar från dem som lyssnar på sagan. På samma gång som man låter glad, ledsen, fundersam skall man också se det på ansiktsuttrycket hos den som läser. Man kan även breda ut det med ljud som snyftningar, skrik osv. Tekniken i hur du läser har en väldigt viktig funktion. Prata långsammare än vanligt, håll små pauser, betona orden och prata saktare då det blir spännande. Det ger ännu mera spänning i sagan. Då man läser sagor är det oerhört viktigt att ha ögonkontakt med publiken och på samma gång en iakttagare. Man måste vara lyhörd för barnen och deras intresse för sagan. Ibland kan man behöva improvisera då man märker att något barn börjar skruva på sig. Det kan då räcka med att höja på rösten i sagan eller helt enkelt vända sig till det barnet och läsa direkt till just det barnet. Om barnet trots det börjar uppträda störande kan man förkorta och avsluta sagan. (Granberg 1996: 48-59)

2.3 Vad barn kan lära sig av sagan

Sagor har en självklar plats i daghems barns liv. I alla daghem läser man sagor regelbundet. Om en pedagog läser eller berättar en saga med inlevelse och engagemang, lyssnar alltid barnen. Det är varje gång lika fascinerande att se hur barnen kommer och

sätter sig runt pedagogen då denne tar fram en bok för att läsa. Barnen lyssnar gärna på samma saga om och om igen. (Pramling m.fl 1993:9)

Då man har valt en saga är det viktigt att som pedagog fundera ut vad är det man vill att barnen skall få lära sig av sagan. Det finns flere forskningsstudier idag som visar att det finns två förhållningssätt till ett barns lärande och utveckling. Det ena är ett psykologiskt antagande som att hur barnet blir till exempel. Det andra är ett didaktiskt sätt att hur barnet skall lära sig och vill lära sig. Om man ser det ur det didaktiska synsättet så utgår man ifrån barnets värld för att barnet skall lära sig. Och då måste pedagogen veta vad som är kännetecknande för sagan och vad är dess budskap. För att få fram vad är det för en mening med arbetet som pedagogen gör. Det är också bra med en metodisk kunskap för att få barnen att kunna både tänka och reflektera. Vad är viktigt och vilka intressanta frågor kan man fundera i kring som har med sagans innehåll att göra? Pedagogerna måste också ge möjligheter till barnen om hur de kan lära sig av varandra om sagan eventuellt med bilder, teckningar och drama. Pedagogerna måste få barnen att uttrycka sina funderingar och tankar om sagan. Ofta pratar man om att barn tar sagan till hjälp för att bearbeta sina känslor. Då man tänker på emotionell utveckling drar man paralleller till känslor av sorg, rädsla och så vidare men även till glädje och något roligt som sagan kan väcka hos barn. Då man tänker på sagor är det samma sak som fantasi och skapande. Det är inte många som tänker att det har något med tänkande och lära att göra med. Om man skulle dela upp ett barns värld i två delar. Den ena delen står för tänkande och förståelse och den andra delen med känslolivet. Då tänker man fel. Ena halvan av hjärnan kan inte fungera och den andra halvan vila. Allt hos ett barn är alltid närvarande. Ett barn uppfattar och upplever hela tiden. Att förstå innehållet i sagan fodras av barnet att det kan dra paralleller till egna erfarenheter och händelser. All sagoberättande betyder inte förståelse. På samma gång som symbolspråket i sagan kan ha en terapeutisk funktion på så vis att den kan hjälpa barnet att behandla olika händelser i sitt liv så kan sagan också vara en stund som ger lugn och ro samt gemenskap. I många olika pedagogiska sammanhang kan sagor användas på daghemmet. Om man till exempel har ett särskilt tema som skogens djur kan man lära sig om detta genom sagans handling. Man får också idéer till lek och andra skapande aktiviteter. Det är viktigt att pedagogen har ett mål och veta vad hon syftar på och vad vill hon att barnen skall lära sig. (Pramling m.fl 1993:12-15) Det tas för givet en hel del då det gäller vad barnen förstår

av sagan. För det mesta antar man att barnen förstår när de lyssnar och går inte iväg från en sagostund samt när de får idéer från en saga som de använder i sin lek, målar eller jobbar med lera. Green&Halsall (1991) berättar att barn som flitigt lyssnar på sagor och själva tittar i dem använder ofta händelser, ordval och har sina skäl till varför de skapar och leker just på ett visst sätt. På samma gång formar det till nya erfarenheter för barnen. Därför rekommenderas det till föräldrar att de läser mycket för barnen och låter dem dramatisera, måla och leka utgående från sagans händelser. Det är också bra att prata med barnen om sagan, det vill säga bearbeta och reflektera.(Pramling m.fl 1993:32)

I tidig ålder kan vi se hos barnen en kreativ utveckling i deras lekar. Barnet sitter i en låda och leker att den åker båt ett annat barn har en docka i sin vagn och leker att hon är en mamma till ett barn. Det är barn som i leken förvandlas till prinsessor, tjuvar sjörövare. Alla de här barnen som leker visar vilken kreativitet de har. Förstås har de en modell som de har tagit efter. Oftast är det sådant som de själva har sett och hört. Då blir det en blandning av egna erfarenheter och barnets egen kreativitet som de använder i leken. (Vygotkij 1995:15-16) Fantasin bygger man upp på så sätt att det finns något att hämta ur verkligheten. Ju mera en människa har fått uppleva och vara med om så desto mera material har hon att använda i sin fantasi. Därför har barnen en fattigare fantasi än en vuxen då barnet har mindre erfarenheter. En pedagogisk slutsats är den att det är viktigt att barnen får en bredare erfarenhet om vi önskar att de har en stadig grund att stå på för deras skapande verksamhet. Ju mer ett barn har upplevt, sett, hört så desto betydelsefullare och idérikare blir deras fantasi. (Vygotkij 1995:19) Dramatiseringen är den vanligaste formen av skapande för barn. Det förklaras med det att dramatiseringen är något barnen utför själv och som hör ihop med ett konstnärligt skapande som en personlig upplevelse. Barnets fantasi blir inte kvar som drömmar som hos vuxna. Utan barnet vill förverkliga det genom handlingar och bilder. Drama är också nästan som en lek jämfört med andra skapande former. Barnen har möjligheter att få vara med och ställa igång en teater. Olika rekvisita skall fram, kläder provas, där teatern utspelas skall utrymmet dekoreras. Det är en anledning för barnen att få skapa. Till slut får barnen spela upp sin teater och ge uttryck för den. Grundregeln för barnens skapande är inte resultatet utan i själva processen. Det att barnen skapar något är inte det viktiga utan det att de gör något

skapande och på samma gång övar på den skapande fantasin och hur den förverkligas. (Vygotskij 1995:81-84)

Enligt Granberg är syftet med sagostunden att den har en pedagogisk uppgift. Den är underhållande för barnen och ger en positiv upplevelse till dem och på samma gång stärker den sammanhållningen i gruppen. Barn lär sig då när de har roligt. Då pedagogen läser en saga är hon en språklig förebild då det gäller ord, uttal och meningsbyggnad. Barnen uppmuntras också att berätta själv samt att lyssna aktivt på sagan och ta till sig bildspråket. Den ger också information om människor, djur och olika sammanhang. Sagan väcker också intresset för litteratur, kultur och väcker barnens fantasi och att utveckla den. Även möjlighet till att känna sympati för sagofigurerna och kan därmed känna förståelse för känslor och upplevelser. (Granberg 1996:47)

3 METOD

I detta kapitel kommer jag att ta upp vilken metod jag har valt att använda i mitt arbete. Därefter går jag in på varifrån jag har sökt mina artiklar samt vilka sökord jag använde. Jag kommer också att presentera dem i en tabell i datainsamlingskapitlet. Efter det går jag igenom vilka urvalskriterierna var för artiklarna samt gör en innehållsanalys av dem. Till sist går jag igenom de etiska över väganden i arbetet.

3.1 Litteraturstudien

Man säger i forskningsmetodiken att samla in kvalitativa information är ett induktivt förhållningssätt. Det betyder att undersökaren samlar in information och är öppen för allt men skall styra det så lite som möjligt. Undersökaren ska försöka att låta bli att ha förutfattade meningar om vad man söker efter. För det kan leda till att man bara ser det man på förhand har tänkt att man skall se och då får man sina antaganden bekräftade. Att helt ha ett öppet sinne är något man inte kan uppnå. Alla har vi våra uppfattningar och förutfattade meningar som på något vis påverkar den information vi söker efter. Man ser det också som ett problem, för många gånger är de förutfattade meningarna och uppfattningarna något som vi inte är självmedvetna om och det kan också omedvetet styra vår uppmärksamhet. Den kvalitativa metoden är också flexibel. Man utgår ifrån

sin problemställning. Men denna problemställning kan ändras i takt med ju mera information man får. Då blir processen interaktiv som betyder att man går tillbaka till problemställningen och den informationsmetod man använder och ändrar på det medan undersökningen ännu pågår. Men denna flexibilitet kan också vara ett problem. För det kan hända att det känns som om man aldrig blir klar. För det kommer emot hela tiden ny information så att man inte kan avsluta undersökningen. Till slut kan problemställningen ändras så att man gör en helt annan undersökning än det man har tänkt sig från början.(Jacobsen 2007:49-52)

Kvalitativa metoder samlar in information genom ord, meningar och berättelser. Dessa ord, meningar och berättelser kan också någon annan ha samlat in eller skrivit ner. De tre situationer som är passande att studera källor är när det inte är möjligt att få primärdata. Det finns tillfällen när det är omöjligt att få information direkt från källorna. Det kan bero på att källorna inte finns mera, de kan vara i sådan ställning att man inte kan nå dem eller att de har tystnadsplikt. Det andra är. När man vill veta hur andra ser på en särskild situation eller händelse. En källstudie och intervju har samma fördel. De har tillgång till vad människor säger och tycker. En skillnad finns ändå mellan dem. En nedskrivna källa är inte spontan, den är genomtänkt. Då när den inte är spontan kan den vara styrd för att man skall se på den på ett visst sätt. Men det kan också betyda att den är mera bearbetad. Den tredje är. När man vill veta vad människor sagt och gjort.

Då är det fråga om dokument som oftast är objektiva och härstammar från ett protokoll. Där kommer det fram vem som sagt vad och vilka beslut som har gjorts.(Jacobsen 2007:112-114)

Då man väljer att göra litteraturstudier betyder det att man systematiskt söker samt kritiskt granskar och sedan sammanställer litteraturen inom sitt problemområde. Informationskällan bör bygga på vetenskapliga tidskriftsartiklar eller vetenskapliga rapporter. Det bästa skulle vara att hitta all relevant forskning inom ett område men det är tyvärr inte möjligt på grund av praktiska och ekonomiska orsaker. Det finns ingenstans angivet hur många studier som skall ingå i en litteraturstudie. Men det beror på hur mycket undersökaren kan hitta och hurdana krav som ställs. En litteraturstudie gör man i flera steg. Man börjar med problemformulering och formulerar frågor som går att besvara. Sedan görs en plan och då beslutar man sökord och sök strategier. Därefter väljs littera-

tur i form av vetenskapliga artiklar eller rapporter som granskas kritiskt. Till sist analyseras studien och resultatet diskuteras samt en sammanställning görs och det dras slutsatser av dem. (Forsberg&Wengström 2010:18-20)

Jag ville göra en undersökning om ämnet sagoberättande för barn. För att min tidsplan är kort blev valet en litteraturstudie. Jag ville få mera information om vad man kan bygga upp kring en saga och hur man kan gå vidare med sagan efteråt. Inom dagvården har det gjorts en landsomfattande plan för småbarnsfostran där det även tas upp mål som till exempel konstupplevelser och förmåga att uttrycka sig. Så det ligger redan som grund för mig som jobbar inom dagvården att få mera kunskap i vad jag som pedagog kan göra mera med sagan än att bara läsa den. Med denna undersökning som grund har jag för-månen att börja förverkliga och pröva mig fram i mitt eget jobb.

3.2 Datainsamling

Det är inte alltid så lätt att få tag på information då man gör en undersökning. Det mesta kan man få tag på via internet eller bibliotek. Men det kan också hända att man behöver få special tillstånd om man vill läsa ett protokoll från ett privat företag till exempel.. Ofta är sekundärdata gjort för ett särskilt syfte som den som ursprungligen hade samlat informationen om för att passa undersökarens behov. Istället för att visa rådata visar man ofta transformerad data. Det händer också att transformationen är något annat än av vad den senare undersökaren vill göra. Man vet inte heller hur informationen har samlats in. Ett annat problem kan också vara att information samlas in från olika tidsperioder. Sådana principer som gällde för till exempel tjugo år sedan behöver inte gälla idag.(Jacobsen 2007:114-115)

Jag sökte efter mina artiklar i EBSCO, SwePub, DiVA, Högskolan i Borås, Google scholar och Universitetet i Jönköping och Tammerfors. Här nedan presenterar jag i en tabell vilka sökord jag har använt och hur många träffar jag har fått och hur många jag valde ifrån dem. Det var svårt och tidskrävande att hitta artiklar som var relevanta för mig. Jag hade först valt flere artiklar som var på engelska. Men några av dem hade ett så svårt språk att jag på grund av det blev tvungen att välja bort dem. Så då fick jag börja leta fram nya artiklar på både finska och svenska. Jag använde ännu mera sökord och

olika sökords kombinationer än dem jag presenterar i tabellen. Det skulle bli för mycket och för långt om jag presenterade även dem.

Tabell 1. Lista på databas/universitet samt sökord.

Databas/Universitet	Sökord	Träffar	Inkluderade
EBSCO	preeschool and children's literature	16	1
Jönköpings universitet	Förskola	3	1
SWePub	Högläsning	9	1
Högskolan Borås	Språk and förskola	154	1
Högskolan Borås	Läsmiljö and förskola	11	1
DiVA	Bilderböcker	4	1
Google scholar	Satu moraaliopetus	25	1
Tammerfors universitet	Draamatyöskentely	1	1

3.3 Urvalskriterier

I en litteraturstudie använder man sig av sådan information som någon annan redan samlat in. Det betyder att man väljer ut sekundärdata. Det största problemet är att man kan lita på de källor man väljer ut. För någon har redan gjort sina egna val som han/hon ansåg som relevanta innan undersökaren får göra sitt eget urval. Därför är det viktigt att förhålla sig kritiskt till de källor man vill använda sig av. Man skall också bedöma källans kvalitet. Om det är fråga om personliga källor skall man avgöra om personen ifråga känner till om ämnet eller inte. Om man sedan använder institutionella källor måste man ifrågasätta trovärdigheten. Har institutionen ett intresse av att förvränga informationen? I så fall skall man tolka det försiktigt. Men det viktiga är i en undersökning att inte förlita sig på endast en källa. Om man vill ha en bra bild av en situation behöver man ha minst två källor men helst flera för att kunna balansera dem med varandra.(Jacobsen 2007:126-130)

Som jag tidigare nämnt har det varit svårt att hitta relevanta artiklar. Av de artiklar som jag valt hade inte alla sådan information som direkt hade svar på mina frågor. Men de

berörde ändå till en stor del mitt ämne så att jag kunde tillämpa dem i mitt arbete. Jag ville få så ny information som möjligt så jag valde att artiklarna skulle vara från år 2000 och framåt. Språket måste vara svenska, finska eller engelska. Efter att jag skrivit sökorden i databaserna gjorde jag min första gallring redan då jag läste rubrikerna och där- efter läste jag abstrakten och då bestämde jag mig om jag skulle läsa hela artikeln eller inte. Jag sökte sådan information från artiklarna som hade anknytning till min teoretiska referensram där det kommer fram om estetik, berättandets konst och vad barn kan lära sig av sagan. Det fanns många examensarbeten som hade samma perspektiv som jag. Men de var på samma nivå som mitt arbete och därför kunde jag inte använda mig av dem. Men de artiklar som var vetenskapliga men inte var relevanta för mig handlade om matematiskt tänkande i sagan och vad sagans betydelse har för språkutveckling och språkförståelse för barn. Detta är några exempel på varför jag inte tog med alla artiklar.

3.4 Innehållsanalys

Då man gör en innehållsanalys tolkar man texten som upplysning om faktiska förhållanden och kategoriserar den som betyder att man delar upp texten i problemställning eller teman. Därefter fyller man upp kategorierna med innehåll och räknar upp hur många gånger ett tema eller problemställning nämns. Man jämför intervjuerna med varandra och letar efter skillnader och likheter dem emellan. Efter det skall man leta efter förklaringar och skillnader. För att få bra struktur i texten är det bäst att börja med att leta efter bra kategorier. Det kommer man fram till genom att leta efter teman som tas upp. Kategorier är ett instrument man använder för att kunna se att några informationer liknar varandra genom att de behandlar samma fenomen eller tema och att några andra informationer är olik varandra genom att de belyser olika fenomen och tema. Genom att kategorisera förenklar man komplicerad och detaljerad information.(Jacobsen 2007:139-140)

Jag gjorde min innehållsanalys enligt Jacobsen 2007, att efter varje vald artikel skrev jag en sammanfattning om dem. Därefter läste jag igenom sammanfattningarna och satte i samma hög de artiklar som behandlade samma sak. Det var inte en lätt sak att göra. Eftersom den information som kom fram att du kan göra med sagan än att bara läsa den

var sådant som går lite in i varandra, så det är inte så entydigt. Det blev ändå fem kategorier som jag kommer att presentera i resultat delen även så artiklarna jag valde.

3.5 Etik i litteraturstudier

Etiska överväganden bör göras innan man börjar göra en systematisk litteraturstudie. Ingen fusk och oärlighet får förekomma i forskningen. Alla artiklar i litteraturstudien skall kunna redovisas. Allt resultat skall presenteras så även det resultat som inte stöder forskarens egen åsikt. Det är oetiskt att lämna något bort. (Forsberg & Wengström 2010:46)

Alla mina artiklar är vetenskapligt granskade. Jag har hittat mina artiklar som jag har beskrivit i kapitlet datainsamling där finns också en tabell över varifrån jag sökt dem, vilka sökord jag använt samt hur många träffar jag fick och hur många valde jag att använda i mitt arbete. Jag har gjort etiska överväganden i mina val av artiklar. Alla källor som jag använt mig av finns i källförteckningen.

4 RESULTAT

I resultat kapitlet kommer jag att kort presentera alla de artiklar som jag har valt att ta med i detta arbete. Där kommer det fram artikelns namn, författare, årtal och land. Jag beskriver också undersökningens syfte, metod och resultat från dem. Därefter går jag in på hur jag har kategoriserat dem.

4.1 Presentation av artiklarna

”Playing within and beyond the story: Encouraging book-related pretend play” Welsh Jodi (2008) USA. Det här baserar sig på hur barn använder sin fantasi för att leva sig in i sagor och leka utgående från dem. Att kunna leka utgående från sagor uppmuntras barnen på samma gång att utveckla läsförståelsen och att de blir intresserade av böcker. I studien ingår två pedagoger och 33 barn i fyra års ålder. Som metod användes bandinspelning, observationer, barnens lek, anteckningar samt intervju av pedagogerna. Första steget är att välja en bok. Bokvalet bestod av två kriterier. Det första var att upprepa

ord och meningar som stöd att komma ihåg och det andra var att ta med föremål som hörde till sagan. På en period på sex veckor går de igenom en bok i veckan. På måndag läser pedagogen boken och går allmänt igenom texten och barnen har möjlighet att ställa frågor och kommentarer angående sagan under läsningens gång. Både före och efter sagan har pedagogen en allmän diskussion med barnen om sagan. På onsdagen dramatiserar pedagogen sagan på samma gång som den läses och under fredagen har pedagogen ännu en möjlighet att ge en mening hur barnen skall tolka sagan. På tisdagar och torsdagar läser pedagogen sagan. Men under dessa sagostunder håller pedagogen korta pauser och upprepar något stycke eller mening. Under dessa korta pauser ställer pedagogen frågor till barnen som de får svara på. Samtidigt får pedagogen en uppfattning om hur mycket har barnen förstått av sagan. (Artikel 1)

”Lyssnande pedagoger och lärande småbarn –en intervjustudie om tema arbete som utmanande projekt” Hellberg Carin, Hvit Sara (2008) Sverige. Denna studie handlar om tema arbete. Där metoden är enskilda intervjuer med åtta pedagoger i fyra olika kommuner. Namnet eller temat väljs av pedagogerna av olika anledningar. Det kan vara en fortsättning från något de har jobbat på från förra året eller något som hela daghemmet kan jobba med men alla grupper jobbar omkring det på olika sätt. Med det aktuella temat går det att jobba med i olika skapande former och material. Man kan rita, måla, göra en sagofigur av material med anknytning till temat. Fast man jobbar aktivt kring temat på förmiddagarna så lever temat med under hela dagen genom miljö, material och pedagogisk förhållningssätt. Miljö och material kan barnen använda i sin fria lek. Rummen förändras allt eftersom temat utvecklas. Pedagogerna finns nära barnen som är upptäckare och det är viktigt för deras lärande. Barnen får en fördjupad förståelse i ett fenomen samt utvecklar sin förmåga att skapa och lär sig nya begrepp. Barnen får också möjlighet att återberätta vad de varit med om under dagen för varandra. Resultaten var att barnen får uppleva och uttrycka sig på olika sätt i olika teman. På samma gång som de lär sig inspireras de också av varandra. (Artikel 2)

”Språkstimulerande miljöer i förskolan” Svensson Ann-Katrin (2011) Sverige. En ide till denna studie var att om man genom projektet ”Att läsa och berätta – gör förskolan rolig och lärorik” utvecklar samarbetet mellan daghem och bibliotek och har mera fokus

på högläsning av barnböcker i daghemmen. I undersökningen deltog 60 barngrupper i fem kommuner genom intervjuer. Den andra idén till studien var hur pedagoger har ändrat sitt tänkande angående språket och litteraturen i sitt arbete och hur de bibliotekarierna som är med i undersökningen bemöter pedagogerna och barnen. Läsmiljön kan göras trevligare och inbjudande på daghem genom att sätta upp glittrigt tyg på väggar och speglar i taket. Där man sitter och läser kan det vara mjuka dynor eller kramdjur. Även sagofigurer kan sättas upp på väggarna. Varför inte en sagofilt på golvet som alla sätter sig på då sagan börjar. Efter att pedagogen hade läst sagan fick barnen återberätta, rita eller måla den. Sagoböcker kan också användas som ett tema och då kan innehållet bearbetas i lekar och andra aktiviteter. Barnen kunde också ta en sagobok med hemifrån som den fick berätta för de andra. En del daghem gjorde egna sagolådor och sagopåsar och de använde både barnen och pedagogerna då de berättade sagor. Pedagogerna kunde också hitta på egna sagor och kunde då klä ut sig till en sagofe eller så kunde barnen rita först och sedan berätta en saga utgående från bilderna. Resultaten visar att det skett en förändring gällande kontakten mellan pedagoger och bibliotekspersonal. Även flere pedagoger hade valt att utveckla sitt arbetssätt gällande språkstimulerande miljö samt ökat på sagostunderna och det fria berättandet. (Artikel 3)

”Barnbokens roll i förskolan: litteratursyn och litteraturpedagogiskt arbete” Johansson Gun (2002) Sverige. Syftet till denna undersökning var att få reda på hurdan syn man har på barnlitteraturen och hur den tar sig i uttryck i det pedagogiska arbetet i förskolan samt vilka metoder som används. Som metod används kvalitativa intervjuer som spelas in på band. Två daghem och tre pedagoger från varje daghem är med i undersökningen. Då de båda daghemmen jämförs med varandra kommer det fram intressanta skillnader och likheter. Den ena skillnaden är att det ena daghemmet har en gemensam arbetsmetod och det andra daghemmet använder grupperna sinsemellan olika arbetsmetoder. En bidragande orsak till detta kan vara att det daghem som där används gemensamma arbetsmetoder är nästan hälften av barnen med invandrar bakgrund och det andra daghemmet med olika arbetsmetoder har nästan enbart svenska barn. En annan skillnad som också kom fram är att det ena daghemmet sätter stor vikt vid sagan med en dialog efter sagan som en viktig metod och det andra daghemmet satsar på att barnen själv läser och tittar i böcker och att pedagogerna berättar sagor utan bok. Det gemensamma för

båda daghemmen var att pedagogerna upplevde att barnen tycker om att pedagogerna läser sagor för dem samt på annat sätt jobbar med sagor tillsammans med barnen. (Artikel 4)

”Snurrar läshjulet när Boksnurran stannar? En studie i hur man kan arbeta med högläsning och böcker i förskolan” Lindén Carina (2004) Sverige. Att jobba med språkutveckling i daghem kan ske genom olika verksamhetsformer. Därför är inriktningen på högläsning en aktivitet som används för språkutvecklingen. Syftet med denna undersökning är att beskriva hur man kan arbeta med barns utveckling i daghem genom högläsning. Som metod användes det kvalitativa intervjuer som bandades in. Sex pedagoger som jobbar på daghem deltog i undersökningen. Daghemmen har börjat uppmärksamma hur läsmiljön fysiskt ser ut på daghemmen. Pedagogerna ändrar miljön efter behovet av barngruppen. De planerade lässtunderna förekommer i varierande former. Men den spontana läsningen sker dagligen. Som betyder att barnen ber pedagogerna läsa en saga som de själva har valt. Barnen är intresserade av böcker och sitter även och läser för varandra. Pedagogerna prioriterar också läsningen och läser för barnen då de ber om det. Pedagogerna använder också bilderna i böckerna till samtal där barnen får öva sig i att uttrycka sig. Det är oftast barnen som tar det första steget och börjar prata med pedagogen om en handling i sagan. Pedagogerna upplever att det kan vara svårt att få igång ett samtal angående sagan efter sagans slut. (Artikel 5)

”Pedagogers möte med bilderböcker i förskolan” Simonsson Maria (2006) Sverige. I den här studien har man använt som metod ett etnografisk insamlad datamaterial om hur barnen använder bilderböcker. Under år 2000 bandades det in med video 35 timmar som observation. Även fokusgruppsintervjuer gjordes. Barnantalet var 52 stycken och åtta pedagoger som var med i undersökningen och åldern bland barnen var tre till fem år. Resultaten visar att pedagogerna ser det som sin uppgift att ta in barnkultur i daghemmet genom att läsa böcker för barnen. I den dagliga verksamheten hör det till att läsa en bok efter lunchen. Men det finns även andra stunder under dagen som de läser. Pedagogerna använder böckerna i olika pedagogiska sammanhang för att nå vissa utvecklingsmål hos barnen. Det händer att pedagogerna inte hunnit läsa igenom boken innan de läser den för barnen och då hamnar de i konflikt med sig själva under läsningens gång på

grund av ordval i sagan. Pedagogen har en stor roll vilka böcker som lånas och läses i daghemmet. Man tänker att det grundar sig på att i bra barnböcker ger det en god barn-dom och en god medborgare av barnen i framtiden. Vid förflyttningssituationer fick de barn som var klara sitta och läsa medan de väntar på de andra barnen. Ibland fungerar sagan också som en inspirationskälla till följande aktivitet i verksamheten. Sagan har också en betydelse för språkutveckling, kunskap, upplevelse och fantasi. Man kan också ta upp svåra saker med sagans hjälp. (Artikel 6)

”Olipa kerran oikea ja väärä – tutkimus satujen moraaliopetuksista” Mäkinen Anna-Leena (2005) Finland. Undersökningens syfte var att få reda på hurudan moralisk lär-dom sagorna innehåller och på vilket sätt pedagogerna upplever sagans betydelse för barnens moral. Undersöknings delen består av två kvalitativa forskningsmaterial och deras analys. I den första delen gjordes en handlingsanalys av nio sagor. Därefter dela-des de in efter sagans moraliska lärdom och handlingens lärdom som var den röda trå-den genom hela sagan. Den andra delen bestod av frågor där tjugo pedagoger svarade. Av dem var elva klasslärare och tio barnträdgårdslärare. Genom frågorna ville man få reda på att hurudan moralisk lärdom kunde pedagogerna hitta i sagorna och på vilket sätt kunde det påverka barnen i deras moraliska handling samt hur har sagan kunnat stö-da pedagogerna i deras moraliska uppfostran. I sagorna kom det fram följande moralis-ka lärdomar: goda vanor, följa regler, respekt för naturen, hålla snyggt omkring sig, att hjälpa, vänlighet, olikheter och att godkänna dem. Enligt pedagogerna kan den moralis-ka lärdomen i sagan påverka barnens egen moral på ett positivt sätt och barn är aktiva på att analysera sagor. Pedagogerna tyckte också att sagan är en viktig del i deras mora-liska uppfostran. Med sagans hjälp är det lättare i praktiken att ge en moralisk lärdom trots att det kan finnas flere viktiga lärdomar i samma saga. Sagorna i undersökningen var bekanta för undersökaren från tidigare och de passade både för barn i daghems ålder och skolbarn i de lägre klasserna. (Artikel 7)

”Hiljainen Leijona – draamatyöskentely muuttaa päiväkotiin toiminta tutkimuksen kei-noin” Jalasvaara Tuulia (2012) Finland. Undersökningen gjordes i undersökarens egen barngrupp på ett daghem. Syftet till denna undersökning var att undersöka undersöka-rens egen yrkesskicklighet och utveckling samt barnens delaktighet i gruppen genom åtta verksamhetsstunder i drama. Materialet består av undersökarens egna anteckningar

samt tre pedagogers observationer och anteckningar. Undersökaren drog själv dessa verksamhetsstunder och en pedagog var närvarande och observerade varje verksamhetsstund. Verksamheten var en gång i veckan i åtta veckors tid. Barngruppen var delad i två grupper så att det var tio barn i varje grupp. Till undersökningsmaterialet hör också en förberedande del där alla pedagoger i gruppen fick svara på ett frågeformulär vad de anser att drama är. Även en slutvärdering gjordes efter att alla verksamhetsstunder var gjorda samt hur går gruppen framåt. Skall de fortsätta med dessa verksamhetsstunder eller avsluta dem. Materialet skrevs som en narrativ analys. När arbetsgruppen funderade tillsammans att vad skall en verksamhetsstund inom drama innehålla. Kände sig alla väldigt osäkra. Det finns inga rätt och fel i drama. Man anser att drama är något annorlunda fast den inte skiljer sig så mycket från en sångstund där man också kan ta rörelser med i sånger. Med drama kan man göra under. De barn som är blyga och tysta vågar oftast komma fram i dessa stunder. Det som arbetsgruppen ändå önskade att skulle komma med i dessa verksamhetsstunder var lekfärdigheter, sociala egenskaper, känslor, växelverkan samt känslan av att lyckas. I den här undersökningens dramastunder åkte de iväg till månen, djungeln och främmande länder. De började stunderna alltid på samma sätt och pedagogen berättade vart de skulle åka. De använde just ingen rekvisita utan barnen fick använda sin fantasi och det lyckades bra. Alla barn var intresserat med hela tiden. Barnen hade också möjlighet att själva få hitta på vad som händer till nästa men dock så att pedagogen såg till att de följde den röda tråden i händelsen hela tiden. (Artikel 8)

4.2 Resultatredovisning

Som ett resultat av innehållsanalysen fick jag fram fem kategorier av artiklarna som jag valt. Dessa fem kategorier är drama, skapande, läsmiljön, hur berättas och återberättas en saga och lära sig av sagan. Fokuseringen ligger på hur pedagogen kan jobba med en saga tillsammans med barnen på ett daghem.

4.2.1 Drama

Det är en bra egenskap hos barn att kunna leka utgående ifrån en saga. På samma gång utvecklar barnen sin läsförståelse. I en veckas tid kan pedagogen tillsammans med bar-

nen jobba med en saga. På första dagen läser pedagogen enbart sagan. På den andra och fjärde dagen läser pedagogen sagan men håller korta pauser under sagans gång för att barnen har möjlighet att fråga och diskutera om sagan. På tredje dagen dramatiserar de tillsammans sagan och på den femte och sista dagen funderar alla tillsammans hur sagan kan tolkas. (Artikel 1) Dramastunder är en verksamhet som inte är så vanliga i daghem. Inför dessa stunder är det bra att gå igenom några saker med barnen innan man börjar. Som till exempel att man inte får göra narr av någon annan och inte heller skratta åt någon. Det finns inga rätt och fel och alla får göra sakerna på sitt sätt. Verksamhetsstunderna började med att alla hälsade på varandra med mån språket som betyder att de hälsade med ett påhittat språk eller med läten. Därefter strödde pedagogen på barnen ett magiskt damm och sade de magiska orden innan de flög iväg med den flygande mattan. De landa först i dvärgarnas land där de skulle göra sig så små som de bara kunde och kliva över stora saker. Sedan åkte de iväg till jättarnas land där de gick med stora och tunga kliv. En annan gång flög de till djungeln där de först mötte ormar och de ålade sig på golvet som små och stora ormar. Sedan mötte de noshörningar och sprang omkring så att det dånade och kom sedan fram till ett vatten där de släckte törsten. Men då kom lejonet och barnen fick i tur och ordning springa och ryta som ett lejon. Sedan flög de hem igen och avslutade med att alla på samma gång röt som lejon. En gång åkte de iväg till månen med en raket. Därifrån skulle de söka efter mån diamanter som låg under mån isen. Isen kunde smältas bort med barnenergi. Barnen fick ligga på varandra med ögonen fast och en filt lades över dem. Sakta drog pedagogen bort filten från barnen och där fanns diamanterna.(Artikel 8) Man kan dramatisera en saga så att barnen gör de olika rollerna som de kan uppträda för varandra i barngruppen eller för andra grupper i daghemmet eller föräldrar. Men barnen kan också göra dockor av sagofigurerna och visar då en dockteater. (Artikel 3) En saga kan läsas flere gånger och då har man det som ett tema under flere dagar. Barnen får återberätta sagan och även dramatisera den flere gånger. Ett blygt barn vågar också då så småningom komma med och dramatisera sagan då barnet fått titta på några gånger först. Även pedagogerna kan dramatisera sagan för barnen. Det går också att göra sago påsarna på så sätt att det är en större påse med rekvisita i för barnen så att de kan dramatisera sagan. Barnen kan även göra pappersdockor och sätta fast dem på pinnar och på så vis dramatisera sagan genom dockteater. (Artikel 4)

4.2.2 Skapande

Ett arbetssätt som också kan användas som en verksamhet inom dagvården är temaarbete. Som betyder att pedagogerna tillsammans med barnen jobbar kring ett och samma tema en längre tid. Det kan vara jord som är huvudtemat och man kan måla i samma teckning både jord och växtdelar. Då barngruppen är ute och tittar på naturen uppmärksammar någon en hackspett till exempel och då kan den bli ett minitema. Ljus kan vara ett tema och då kan man jobba med skuggor, färger och mönster vid en overheadapparat. Då man jobbar kring temat en längre tid ändras också miljön runt barngruppen. Det går även att utnyttja gården om man till exempel har matematik som tema går det att sortera stenar, kottar på en plats ute på gården. Om man har sagan om Bockarna Bruse som tema kan man rita, måla och tillverka trollet och varför inte bockarna och hela miljön. Tänk att få uppleva att gå på teater eller att barnen själv visar en teater och sedan gör en docka av huvudpersonen i teatern som barnet får ta med sig hem. (Artikel 2) Till vilken saga som helst går det att göra sagopåsar eller sagolådor. Det betyder att man kan göra egna sagofigurer och andra detaljer som hör till sagan och samla dem i en påse eller låda. Barnen kan göra sina egna eller tillsammans med pedagogerna till daghemsgruppen en sagopåse eller sagolåda. Barnen kan tillsammans med föräldrarna göra en sagolåda om familjen. Där kan de använda till exempel fotografier från en semester och barnen kan låtsasskriva text till fotografierna. Efter att pedagogen har läst en saga kan barnen rita en eller flere händelser ur sagan. Barnen kan rita sina egna bilder och på basen av dem berätta egna sagor eller tvärtom att först hittar de på en saga och sedan ritar de den. (Artikel 3, 4) Om man tänker arbeta med något särskilt en förmiddag på ett daghem. Kan man ha en kort samling där alla barnen samlas först och pedagogen kan då läsa en saga eller visa och berätta från en fakta bok som har anknytning till den verksamhet som kommer att hända till nästa. (Artikel 6) Då man håller på med skapande aktiviteter kan man varva dem med att läsa faktaböcker. (Artikel 5)

4.2.3 Läsmiljön

Det spelar också en viktig roll hur det ser ut på daghemmet där barnen sitter och läser böcker eller pedagogen läser för dem. Det kan vara en soffa eller en sagofilt med mjuka dynor. Det kräver förstås lite utrymme att ha ett rum där man enbart läser eller flere olika läshörnor som kan ha olika karaktärer. Tyg kan finnas på både väggar och tak eller

spegel på en vägg. Man kan också pryda väggar med sagofigurer, hus, slott, glitter. För att ge sinnesupplevelser till barnen kan man sätta bokstäver och text på väggarna. Även en låda med bokstäver som barnen har möjlighet att leka med. Likaså kan det i rummet finnas en butiks lek med olika förpackningar. Pedagogerna kan inför dessa sagostunder klä ut sig till en sagofe, sagotant eller sagohäxa. Men en saga behöver inte alltid berättas inomhus i en sagohörna. Den kan lika gärna berättas utomhus på gården eller i skogen där pedagogerna även kan klä ut sig. Men då är det bättre att pedagogerna lära sig utan till någon saga eller hitta på en egen saga som sedan berättas fritt istället för att ta med sig en bok ut. (Artikel 3) Det viktiga är, att då pedagogerna läser saga för barnen behövs det lugn och ro för att barnen skall kunna koncentrera sig. Vid spontana läsestunder är det svårt att kunna uppnå. Oftast sitter pedagogerna i soffan och läser och har då barnen bredvid och framför sig. Det finns på daghemmen läshörnor som betyder att ett hörn i något rum är inrett med madrass på golvet och mjuka dynor. Ett draperi som fungerar som vägg som går att dra för och en himmel av silvertyg är som tak. Spännande saker kan också hänga ner från taket. Barnen kan gå i dessa läshörnor och också läsa för sig själva. Vid planerade läsestunder tar pedagogerna med lykta som tänds då sagostunden börjar. Dessa läshörnor går också att inreda enligt ett visst tema. Ett täckte i havets färger är på golvet med fina dynor runtomkring och delfinlampor på väggar. Ett annat sätt att inreda en läshörna är att ha en rund matta så att alla kan sitta i en rund ring och ha ett moskitnät som hänger ner från taket samt en lykta i mitten och så kan sagostunden börja. Vid en planerad sagostund som barnen får ta med sig sin favoritbok med hemifrån är att barnet får en liten glitterpåse som hänger vid barnets hylla där barnets kläder är och det betyder att nu är det detta barns tur att få ta med sig sin favoritbok hemifrån. När barnet hämtar boken till daghemmet får boken vara i en större glitterpåse ända fram till sagostunden. Vid sagostunden får barnet sitta på en fin stol med en mantel på sig. Barnet berättar och visar bilder från sin bok för de andra barnen. (Artikel 5)

4.2.4 Hur berättas och återberättas en saga

Det anses att läsa böcker för barn redan i daghemsåldern lägger grunden för ett livslångt läsande för dem. Då man går tillsammans med barnen till biblioteket och de har möjlighet att själva få välja böcker och att titta i böcker där, blir barnen intresserade av böcker. Böckernas fantasivärld är som en underhållning för barnen, där de kan känna sig trygga

och delaktiga i en läsgemenskap. Om pedagogen är motiverad att läsa sagor för barnen så förmedlas bokläsandet till barnen som något positivt. Men om pedagogen inte är motiverad att läsa sagor för barnen så ser barnen läsandet som en uppgift i raden av andra uppgifter. Att behärska den muntliga framställningskonsten och att använda en bra berättarteknik för att kunna fånga barnens uppmärksamhet och att få dem att lyssna kan man med rösten skapa stämningar vilket gör att barnen aktivt lyssnar på sagan. Även pedagogens eget intresse för boken påverkar hur sagan förmedlas till barnen. Det finns läsestunder då pedagogen inte är engagerad och orkar dramatisera de olika rollerna i sagan och då blir det snarare en uppläsningssituation än en högläsningssituation. Då är det fråga om en dialogisk högläsning där en direkt kommunikation mellan barnen och boken i form av att barnen kan ställa frågor vid varje bladvändning om de så vill. Det känns bra att gå till en sagostund om pedagogen läst igenom boken innan den läses högt för barnen. Då undviker pedagogen konflikter under själva sagans gång med till exempel ordval. Men det går inte alltid att undvika då barnen kommer spontant och vill lyssna på en saga. Det är också en utmaning för pedagogen att läsa böcker som barnen har valt trots att pedagogen inte tycker just om den sagan. Barnen tycker om och känner sig trygga att få lyssna på samma saga om och om igen. De går mera in på djupet när de lyssnar på samma saga flere gånger. (Artikel 6) Många sagor finns också som flanellograf eller som sagolådor och sagopåsar. Då blir det ett mera friare berättande för pedagogen. Men det underlättar barnens återberättande av en saga. Barnen har också möjlighet i den fria leken att leka dessa sagor med hjälp av sagolådor och sagopåsar. Både pedagoger och barn kan hitta på egna sagor eller tillsammans genom att någon börjar sagan och följande fortsätter och lägger till. Pedagogen kan då skriva ner sagan och sedan läsa upp dem för andra barn vid ett senare tillfälle till exempel. Efter att pedagogen läst en saga är det bra att kunna prata tillsammans med barnen om vad som hände i sagan och barnen får öva sig i att kunna återberätta en saga. (Artikel 3) Barnen upplever att det är spännande med sagopåsar. Om man har en saga som ett tema en längre tid kommer det emot nya samtalsämnen med tiden och sagan kan framföras på olika sätt som till exempel flanellograf saga, dramatisering. Då pedagogen läser för barnen första gången en saga de inte har hört förut, kan hon/han läsa den utan att visa bilderna. Då får pedagogen också veta hur barnen tänker. Följande gång pedagogen läser sagan kan bilderna visas och då behöver inte bilderna överensstämma med de bilder barnen hade bildat själv då de hörde sagan första gången. Påhittade sagor kan barnen och pedagogen gärna

hitta på tillsammans att endera pedagogen eller barnen börjar och därefter fortsätter den andra. (Artikel 4) Böckerna i daghemmen skall vara tillgängliga för barnen. Vid planerade läsestunder har pedagogen valt en bok men vid spontana läsestunder är det barnen som väljer boken. Om barnen väljer en bok vid en planerad läsestund är det fråga om något som pedagogen kommit överens om med barnet och det har tagit med sig en bok hemifrån. Sagan kan läsas utan att pedagogen visar bilder och sagostunden kan avslutas med att pedagogen berättar en påhittad saga. En saga kan berättas och visas också som diabilder. Då är det spännande med stora bilder på väggen och lite skymt i rummet. Om pedagogen har en sagopåse med anknytning till sagan kan man ta den med på så sätt att figurer och saker plockas fram allteftersom sagan går framåt. (Artikel 5)

4.2.5 Lära sig av sagan

Böcker och lärandet skall vara något roligt för barnen. Där får de utveckla sin fantasi och kreativitet då de lyssnar på sagor. Fantasi och kreativitet knyts ofta ihop med lek. Särskilt då barn får lyssna på kapitelböcker där det inte finns bilder får de fantisera ihop bilder från sin egen inre syn. Sagorna ger också nya kunskaper och erfarenheter. Som ger dem inspiration till problemlösning som också finns i verkliga livet och inte bara i sagor. Även svårare saker som skilsmässa och död kan vara lättare att bearbeta genom sagan. Under sagostunderna får barnen också öva sig att sitta stilla och lyssna. Det ger också barnen en lugn stund i deras vardag. Barnen får av sagan också ett större ordförråd och förståelse. (Artikel 6) Om man väljer att först läsa sagan och sedan gå vidare med den på olika sätt, så lär sig barnen bättre för det är roligt att lära sig då man är i ett meningsfullt sammanhang. Erövrar kunskap åt sig istället för ett formellt lärande. Barn inspireras av varandra och lär sig av varandra. I ett temaarbete har barnen möjlighet att få uppleva och uttrycka sig på många olika sätt och fördjupa sina kunskaper på samma gång i ämnet. Då man ser vad barnen är intresserade av kan pedagogen dela in dem i mindre grupper och får på så vis mera samtalstid med barnen och har möjlighet att utmana dem. Sagan kan med fördel återberättas av barnen då de får öva sig i att återberätta och prata inför grupp. (Artikel 2) De moraliska lärdomarna i sagorna kommer fram på tre olika sätt. Det första är den moraliska handlingen som följer hela den röda tråden i sagan och på det sättet vill man lyfta fram den. Det andra är handlingens tema som inte är en moralisk lärdom i sin egentliga mening i sagan. Temat följer ändå som en röd tråd

genom hela sagan. Det tredje och sista är en situation där den moraliska lärdomen är en händelse i sagan bland många andra. I den händelsen märker och ser man den moraliska lärdomen. Ifrån sagan lär sig barnen att förstå och godkänna olikheter. Alla behöver inte vara lika och att lära sig hur man förhåller sig till dem som är olika. Acceptera varandras känslor, tankar och värderingar i olika sammanhang och inte hålla vännerna som självklara. Ta hänsyn till andra, trösta, hjälpa och ta hand om varandra. Ha tålamod och ge inte upp vid svårigheter och problem utan försöka att hitta lösningar. Viktigt att veta skillnad på det goda och det onda och vara ärlig och hålla sig till sanningen. Barnen tar modell från sagan. Ju mer en saga berör barnen känslomässigt desto bättre kan barnen sätta sig in i sagan och den moraliska lärdomen flyttas över till barnens beteende. Då förstår också barnen bättre sagans innebörd. Vid problem och svårigheter i gruppen kan pedagogen ta till sagans hjälp för att lösa problemet. Pedagogen läser sagan för barnen och diskuterar den. Därefter överför pedagogen problemen till sagan för att barnen skall förstå problemet. (Artikel 7) Det är bra att ha en tanke bakom det man läser för barnen. Vid svåra ord och formuleringar är det viktigt att pedagogen förklarar åt barnen så att de förstår och på så sätt lär sig barnen nya ord och förståelse av dem. Att också prata med barnen om sagan efteråt vet du som pedagog om barnen har förstått sagan. Sagan kan till fördel tas som hjälp för att förklara och få barnen att förstå olika saker. Det kan vara att hur man löser konflikter, moral och budskap att ta inte från den andra utan lov och godkänna varandra som vi är. (Artikel 4, 5)

5 ANALYSEN

I detta kapitel analyserar jag mitt resultat och kopplar ihop det med min teoretiska referensram och mina artiklar. Jag kommer att upprepa en del av min teori i analysen för att bättre förklara hur den hänger ihop med resultatet.

5.1 Dramatisering

Den vanligaste formen av skapande för barn är dramatisering. Förklaringen till det är att dramatisering är något som barnet själv gör och hör ihop med ett konstnärligt skapande och är en personlig upplevelse. Fantasierna hos barn blir inte kvar som drömmar som hos vuxna. Barnen vill förverkliga det genom handling och har möjlighet att få vara

med och ställa i ordning en teater. Rekvisitan till teatern skall sökas fram och utrymmet där teatern spelas skall dekoreras. Till slut får barnen spela upp sin teater och ge uttryck för den. Grundregeln för barns skapande är inte resultatet utan processen i den. Då barnen skapar får de på samma gång öva på den skapande fantasi och hur den förverkligas. (Vygotskij 1995:81-84) Det är en fin förmåga att kunna leka och dramatisera en saga (Artikel 1). Barnen får använda sin fantasi och fundera tillsammans och med pedagogen hur de skall förverkliga den. Att dramatisera en saga behöver inte betyda att barnen spelar olika roller i den bemärkelsen som en teater. Utan det kan också betyda att barnen har gjort egna pappersdockor som de limmat fast på en pinne och dramatiserar då en dockteater. Ett annat alternativ är att man plockat ihop figurer och annan rekvisita från andra lekar så att det passar till just den sagan som barnet vill dramatisera. Då blir det en bordsteater. (Artikel 3,4) Istället för att dramatisera en saga kan en verksamhetsform på ett daghem vara dramastund. Som betyder att pedagogen på förhand har planerat en dramastund. Som kan vara att nu flyger barngruppen iväg någonstans och använder sin fantasi för att se vad där finns omkring som de har landat. Sen kan de dramatisera att de är något eller gör något där på stället. Detta kan man göra utan någon rekvisita. (Artikel 8)

Fantasin byggs upp på så att man har något att hämta ur verkligheten. En pedagogisk slutsats är den att det är viktigare att barn får en bredare erfarenhet så att de har en stadigare grund att stå på för deras skapande verksamhet. Då ett barn har upplevt mer så blir också deras fantasi mera betydelsefullare och iderikare. (Vygotskij 1995:19) Oftast har sagan anknytning till det verkliga livet i någon form och då tar barnen med sina egna erfarenheter och gör sina egna tolkningar när de dramatiserar sagan. (Artikel 8)

Att prata med barnen och få dem att hitta liknelser till sagan från sina egna upplevelser kräver av pedagogen att kunna lyssna att vad är det som barnet egentligen vill berätta. Att med kropp och minspel visa känslor och rörelser kan vara uttrycksformer som motsvarar barnens uttrycksförmåga än en diskussion. (Paulsen 1996:111-122) Om man har sagan som ett tema och jobbar omkring den i flera dagar kommer barnen djupare in i sagans innehåll och kan se den från olika synvinklar. (Artikel 1,8)

5.2 Hur barn kan uttrycka sig estetiskt

Att få uppleva något estetiskt är att titta på en bild och den väcker något hos dig. Det är en upplevelse som har påverkat dig på ett särskilt sätt. Känslan har väckt något hos dig. Dessa upplevelser ger intryck åt barnen och de måste ge uttryck för sina känslor och funderingar som har väckts hos dem. Då pratar vi om pennor, vattenfärg och lera som uttrycksform. (Paulsen 1996: 81-85) Därför är det bra för barnen att de får använda material så som pennor, vattenfärg, sax och liknande i den dagliga verksamheten så att de blir vana med dem och vet hur man använder dem. Så är det inget nytt för barnen då de skall använda dem. (Paulsen 1996:63-64) Efter att pedagogen har läst sagan för barnen och de har diskuterat innehållet i den. Hurudan känsla var där i sagan. Då kan man använda olika färger för att rita och måla känslan och stämningen i sagan. Kanske där var en särskild händelse eller situation som barnen ritat. Barnen kan göra egna pappersdockor som de fäster på en pinne som de kan dramatisera med på en sagostund eller använda i sin fria lek och då leka sagan med sina pappersdockor. På så sätt sätter barnen sin egen prägel på sagan. Att hitta på sagor ensam eller tillsammans med pedagogen kan man göra antingen genom att först rita bilder och sedan börja berätta en saga utgående från dem eller först hitta på en saga och sedan rita bilder till sagan. (Artikel 2,3,4)

5.3 Den fysiska platsen för sagan

En bra berättare får de som lyssnar att se det framför sig som orden beskriver. Det gäller att kunna fånga och behålla lyssnarnas uppmärksamhet. Därför är det viktigt att tänka på när och var man har en sagostund med barnen och hur placerar man barnen att sitta i den. För att få lite spänning i sagostunden kan man ha en sagofilt som barnen sitter på under sagan. Stämningen kan höjas med att sänka belysningen. (Granberg 1996:48-59)

Detta överensstämmer med Granberg att det är viktigt att tänka på var man har en sagostund för barnen på ett daghem. Vid spontana läsestunder då ett barn kommer med en bok och frågar om du kan läsa den går pedagogen med barnet till en soffa och sätter sig där och läser boken för barnet. Om det kommer några barn till och alla ryms inte i soffan får de barn sätta sig framför pedagogen endera på golvet eller på stolar. Dessa stunder ger inte lugn och ro. Då de andra barnen leker där omkring. Men vid planerade sa-

gostunder har man några barn med sig och får då lugn och ro. Barnen kan man placera att de sitter i en ring. Platsen för att ha sagostunder eller där barnen kan ta en bok och själva gå och titta i den är oftast ett hörn i ett rum. Oftast är det så att de finns inte så mycket utrymme på daghem att det skulle finnas en möjlighet att ha ett rum som endast tjänar till som ett rum där man läser sagor. Men ett hörn i ett rum för en sagostund kan inredas med en madrass, matta eller filt och mjuka dynor på golvet. Väggar och tak kan inredas med tyger, speglar, sagofigurer och spännande saker. Som vägg kan man ha någon form av draperier och tyg kan hängas från taket ner och fungerar som tak till sagogrottan. För att höja spänningen tar pedagogen med sig en lykta till sagogrottan då sagostunden börjar eller dämpar belysningen i rummet. Om daghemmet har planerat i sin verksamhet att ha någon form av temaveckor går det att pryda sagohörnan med aktuella saker och dylikt som har med anknytning till temat. (Artikel 3,5)

5.4 Sagoberättaren

De verktyg som pedagogen alltid bär på sig är röstens styrka, tonläge, tempo, bruket av pauser, blick, mimik och kroppsspråk. Då pedagogen läser eller berättar en saga kan man använda rekvisita som finns i berättelsen och det kan visas under sagans gång. Då sagan konkretiseras som bordsteater, flanellograf och dramatisering kan det vara spännande för barnen men ger samtidigt idéer till barnens egna lekar och estetiska uttryck. För att få ännu mera stämning under sagans gång kan belysningen dämpas och rikta ljus enbart mot pedagogen som läser sagan eller om det är en bordsteater kan ljuset riktas mot bordet. Det viktigaste är att hålla ögonkontakten med barnen för att få dem att se på det man vill att de skall se på. Detta är ett bra uttrycksmedel för barnen då de återberättar en saga men sätter sin egen prägel på den. (Paulsen 1996:111-122)

Att behärska sin muntliga framställning och att använda en bra berättarteknik är en konst. Även pedagogens eget intresse för boken och sagoläsning i allmänhet återspeglar sig i hur sagan framförs. Då pedagogen har förberett sig innan sagostunden genom att ha själv läst igenom sagan undviks konflikter under sagans gång som till exempel ordval. Även en dramatisering av berättande går bättre då man vet vad som händer i sagan. (Artikel 6) Många sagor finns som flanellograf eller som sagopåsar och sagolådor som pedagogen själv har gjort. Berättandet blir mer friare och underlättar barnens återberät-

tande. Barnen upplever det som spännande med dessa sagopåsar och sagolådor. (Artikel 3) I och med att berättaren plockar fram figurer och saker allteftersom sagan framskrider. Även nya fritt berättande sagor kan barnen och pedagogen göra tillsammans. Den ena börjar och den andra fortsätter. Pedagogen kan skriva upp sagan och läsa för de andra barnen i ett senare skede. (Artikel 4) Första gången som pedagogen läser en saga för barnen som de inte har hört förut kan den läsas utan att bilderna visas. Då får barnen bilda sina egna bilder om hur det kan se ut i sagan. (Artikel 5)

5.5 Vad får barnet ut av sagan

En personlig tillfredsställelse hos barn är att de tror på sig själv som kan skapa något. Det är också viktigt för deras utveckling och möjlighet att det jag uttrycker är viktigt. (Paulsen 1996:63-64) Det som är viktigt för pedagogen är att veta vad man ska rikta barnens lärande mot och förmågan att få barnen att uttrycka sig samt ställa följdfrågor som i sin tur gör barnen intresserade och vill fundera vidare på saken. Att få igång en diskussion med barnen utan att pedagogen har ett förhör genom att ställa frågor är något som pedagogen måste utveckla. (Pramling Samuelsson m.fl 2008:141) I temaarbete fördjupas kunskaperna i ämnet då barnen håller på med samma ämne en längre tid. Då ser pedagogerna också vad barnen är intresserade av och kan dela in dem i mindre grupper beroende på vad som intresserar dem. Då finns också möjlighet till utmaningar för barnen. (Artikel 2)

Vad är handlingen i sagan? Handlar det om rädsla? Man kan ta en paus i sagan då barnen får berätta vad de är rädda för. Då sagan delas upp går man miste om sagans rytm. Men och andra sidan får man större inlevelse och kan se på saken från olika synvinklar. (Paulsen 1996:111-122) En viktig aspekt är att prata med barnen om den saga man just då har läst för dem. Då får också pedagogen veta om de har förstått sagan. Även svåra ord och förklaringar är bra att förklara till barnen. (Artikel 4,5) Böcker och lärandet skall vara något roligt för barnen. Sagor ger ny kunskap som i sin tur ger inspiration till problemlösning som också förekommer i barnens vardag. Även svåra saker som skilsmässa och sorg är lättare att bearbeta genom sagan. (Artikel 6,7) Då man väljer att gå

vidare med sagan på olika sätt så lär sig barnen bättre eftersom det blir ett meningsfullt sammanhang för dem. Dessutom lär sig barn av varandra.(Artikel 2)

6 DISKUSSION

Syftet med mitt arbete var att få mera kunskap om hur pedagogen inom daghemmet kan använda sig av sagan förutom att bara läsa den från pärm till pärm för barnen. Samtidigt får barnet olika möjligheter att uttrycka sig på ett estetiskt sätt. Jag går igenom mina frågeställningar och besvarar dem samt drar mina egna slutsatser på de resultat som jag har fått i mitt arbete. Därefter diskuterar jag hur jag har utfört min undersökning samt hur metoden fungerade. Till sist funderar jag och ger förslag på en fortsatt forskning.

6.1 Slutdiskussion

Mina första frågeställningar var:

Vad skall en pedagog tänka på när hon/han läser en saga för barnen?

Det har kommit fram flera viktiga aspekter i mitt arbete som är bra att tänka på innan man sätter sig ner med barnen och läser en saga för dem. Var man sitter och läser en saga för barnen har en betydelse. Oftast är ett hörn av ett rum där även annan verksamhet ingår, inrett till en sagohörna. Mjuka material är bra att sitta på och det ser inbjudande ut. Mera avskilt och spännande blir det med draperier runt omkring och ett tak av tyg. Även glitter och andra föremål som hänger där gör det exotiskt och annorlunda än den övriga inredningen på daghemmet. Men vem har sagt att en sagostund alltid måste vara inne? Den kan också vara ute på gården eller i skogen med eller utan bok. Alla barn klarar inte av att koncentrera sig på sagan om det är liv och rörelse runt omkring. Men det optimala är, att det är ostört runt omkring då man läser en saga för barnen. Det är då främst fråga om planerade sagostunder som man har möjlighet till det. Vid de spontana läsestunderna är det svårare att kunna förverkliga.

Då ett barn kommer och vill att pedagogen läser en saga som de själv har valt kan det vara en bok som pedagogen inte har hunnit bekanta sig med eller tycker inte bara om den och då blir det mera en uppläsning utan engagemang och inlevelse från pedagogens

sida. Då kan koncentrationen ta slut från barnens sida. Men vid de planerade sagostunderna kan pedagogen planera på vilket sätt sagan skall framföras och kan bekanta sig med sagan innan den läses för barnen genom att läsa igenom den för sig själv först. Då är det mycket lättare att dramatisera sagan genom att tänka på hur man använder rösten, ansiktsuttryck och kroppsspråket i de olika rollerna samt vilka känslor och stämningar som kommer fram. Pedagogen kan också klä ut sig som sagofe eller med något som har anknytning till sagan vid sagostunderna. Det ger också lite magi över dessa stunder. Då pedagogen väljer en bok till en planerad sagostund är det bra att fundera varför valde hon/han just den här sagan? Är det något viktigt som hon/han vill förmedla till barnen? Vad är sagans innebörd? Är det något som jag vill att barnen skall lära sig? Mycket att tänka på som pedagog och hur du pratar med barnen efteråt om sagans innehåll så att du vet om barnen har förstått innebörden i sagan.

Sagor finns idag också som flanellograf och sagopåsar. Barnen upplever det som spännande då pedagogen plockar fram sagofigurer och andra saker från påsen allteftersom sagan framskrider. Då blir också berättandet mera fritt. Det är lättare för barnen att återberätta sagan med sagofigurer och sakernas hjälp då det är mera konkret än en bild från sagoboken.

Min andra frågeställning var:

Vilka möjligheter kan pedagogen ge till barnen så att de kan uttrycka sig på ett estetiskt sätt utgående från sagan?

Barnen är till sin natur nyfikna och vill lära sig. När man jobbar kring ett tema eller en saga en längre tid tillsammans i barngruppen är det ett meningsfullt sammanhang och då har barnen lättare att lära sig. I och med att man jobbar en längre tid med samma sak händer det att det dyker upp nya tankar och funderingar som leder till nya kunskaper och funderingar. Dessutom lär sig barn av varandra. Det finns många olika sätt att uttrycka sig på och många olika material som man kan använda på olika sätt. Därför är det bra att barnen blir vana med att använda olika slags material. Så när den stunden kommer att de skall använda materialet i fråga så sätter de inte tid på att undersöka själva

materialet utan kan börja jobba direkt. Oftast har man på daghemmen pennor av olika slag, saxar, lim, vattenfärger och liknande att stå framme, så att det är tillgängligt för barnen att använda dem när de så önskar.

När barnen dramatiserar en saga sätter de sin egen prägel på sagan beroende på vilka erfarenheter de har från tidigare. Man kan flera gånger dramatisera en och samma saga. Varje gång kan det vara olika barn som gör det och då ser man skillnader på hur sagan dramatiseras. Enbart barnen behöver inte dramatisera även vuxna kan göra det för barnen. Även svårare saker går att bearbeta genom saga och dramatisering. Som till exempel konflikter barnen sinsemellan, först läser man en saga där handlingen går ut på till exempel att ett barn inte får vara med i leken och pedagogen pratar med barnen om sagan och därefter kan de dramatisera den för att ännu efter det prata om känslor och stämningar.

Jag har i min studie fått svar på mina frågeställningar. Det finns så mycket som man som pedagog på ett daghem kan göra utgående från sagan. Den forskning som jag har använt har gjorts på daghem och det var ett medvetet val från min sida då jag redan i mitt syfte redogjorde för att jag skulle koncentrera mig på barn i daghem. Det är en stor skillnad mellan ett barn som är ett år och ett barn som är sex år. Så det betyder att man inte kan använda samma saga för en sex åring som för en tre åring. Men det är pedagogens sak att planera sin verksamhet och val av böcker så att det passar barnets ålder.

6.2 Metoddiskussion

Jag har från första början haft klart för mig vad jag kommer att skriva om och lika klart var det att metoden är en litteraturstudie. Jag hittade lätt litteratur till min teoretiska referensram. Men då jag sökte fram tidigare forskning var det inte så lätt. Jag hitta ingen forskning som direkt hade forskats om det som jag hade i mitt syfte och frågeställningar. Men under arbetets gång lärde jag mig med hjälp av andra att titta på sådan forskning som tangerar min studie och tillämpa den forskningen i min studie detta gäller även litteratursökningen som var tidskrävande. Det var svårt att hitta artiklar som var relevant för min studie. Att sedan hitta svaren från artiklarna till mina frågeställningar krävde

också sin tid. Jag upplever att metoderna och arbetssätten hur pedagogen kan jobba med barnen ut ifrån sagan går in i varandra, det var svårt att skilja dem åt. Men jag har fått svar på mina frågeställningar och anser att resultatet av min studie är trovärdig.

6.3 Arbetslivsrelevans och förslag på fortsatt forskning

Som jag tidigare nämnt var valet av vad jag kommer att skriva om klart för mig från första början. I alla daghem läser man sagor alla dagar oberoende på vilket syfte pedagogen har för sagostunden. Jag har nu i några år jobbat på ett daghem där det finns sex grupper och alla läser mer eller mindre för barnen. Då vi pedagoger pratar med varandra om vårt arbete, har jag inte hört om någon som skulle ha nämnt om att de jobbar kring en saga. Jag har inte sett en enda sagohörna eller en sago påse på daghemmet. Jag tänker inte gå mera in och börja spekulera om vad det beror på. Men jag själv som pedagog har fått massor av idéer och tips som jag kommer att använda mig av och dela med mig till andra pedagoger i mitt arbete. Denna studie är något som blivande socionomer kan ta med sig i bagaget då de ger sig av ut i yrkeslivet.

Mitt förslag till vidare forskning kunde vara någon form av en handbok där det skulle komma fram färdigt med idéer och tips om vad man kan göra med sagan. Det kunde också vara skillnad på idéerna mellan större och mindre barn. Vilka böcker man kan använda sig av till vilket tema. Vad kan man använda sig av då man vill prata om svåra saker och konfliktlösningar. En handbok med förslag till olika verksamheter utgående från sagan som pedagoger kan använda sig av i sitt arbete. Ett arbetsredskap som ny utexaminerade har som stöd av då de kommer ut på arbetsmarkanden och inte har arbetserfarenhet ännu.

KÄLLOR

- Borgå stads plan för småbarnsfostran. Bildningsväsendet, tjänster för småbarnsfostran. Bildningsnämnden 20.3.2007§17/uppdaterad 6/2011
- Forsberg, C. & Wengström, Y. 2008. Att göra systematiska litteraturstudier. Stockholm: Natur och kultur. E-boksutgåva. 2010.
- Forsberg, M. 2009, Handdockans kommunikativa potential som medierande redskap i förskolan. Doktorsavhandling. Sverige. Hämtad 10.11.2012. Tillgänglig: www.skolporten.se/forskning/avhandling/handdockans-kommunikativa-potential-som-medierande-redskap-i-forskolan/
- Granberg, A. 1996, Småbarns sagostund, Liber utbildning AB
- Hellberg, C.& Hvit, S. 2008, Lyssnande pedagoger och lärande småbarn –en intervjustudie om temaarbete som utmanande projekt. D-uppsats. Sverige. Hämtad 15.12.2012. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-14389>
- Jalasvaara, T. 2012, Hiljainen leijona –draamatöskentely muuttaa päiväkotii toimintatutkimuksen keinoin. Pro gradu forskning. Finland. Hämtad 29.12.2012. Tillgänglig tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu06317.pdf
- Johansson, G. 2002, Barnbokens roll i förskolan: litteratursyn och litteratur pedagogiskt arbete. Magisteruppsats. Hämtad 28.12.2012. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2320/920>
- Karlsson, L. 1999, Barnen berättar-projektet, Sagoteringsmetoden gör barnens kultur synlig-Resultat av nätverksarbetet inom projektet kullerbyttafärden, Stakes. Rapport. Finland. Hämtad 10.11.2012. Tillgänglig: www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/svenska/publikationer/kullerbyttaliisa.htm
- Kultti, A. 2012, Flerspråkiga barn i förskolan. Villkor för deltagande och lärande. Doktorsavhandling. Sverige. Hämtad 11.11.2012 Tillgänglig: www.skolporten.se/forskning/avhandling/flersprakiga-barn-i-forskolan-villkor-for-deltagande-och-larande/
- Lind, U. 2010, Blickens ordning: Bildspråk och estetiska lärprocesser som kulturform och kunskapsform. Doktorsavhandling. Sverige. Hämtad 11.11.2012. Tillgänglig: www.skolporten.se/forskning/avhandling/blickens-ordning-bildsprak-och-estetiska-larprocesser-som-kulturform-och-kunskapsform/
- Lindén, C. 2004, Snurrar läshjulet när Boksnurran stannar? En studie i hur man kan arbeta med högläsning och böcker i förskolan. Magister uppsats. Sverige. Hämtad 28.12.2012. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net>

- Lindö, R. 1986, Sagoskolan, Liberförlag
- Mäkinen, A-L. 2005, Olipa kerran oikea ja väärä –tutkimus satujen moraaliopetuksesta. Pro-gradu forskning. Finland. Hämtad 29.12.2012. Tillgänglig: tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00585.pdf
- Paulsen, B. 1996, Estetik i förskolan, Studentlitteratur
- Pramling, I., Asplund, M.& Klerfelt, A.,1993, Lär av sagan, Studentlitteratur
- Pramling, I., Asplund, M., Olsson, B., Pramling, N.& Wallerstedt, C. 2008, Konsten att lära barn estetik, Norstedts akademiska förlag
- Simonsson, M. 2006, Pedagogers möte med bilderböcker i förskolan. Sverige. Hämtad 16.12.2012. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-37805>
- Svensson, A-K. 2011, Språkstimulerande miljöer i förskolan. En utvärdering av Att läsa och berätta – gör förskolan rolig och lärorik. Ett projekt under åren 2008 – 2010. Rapport. Sverige. Hämtad 15.12.2012. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2320/7923>
- Vygotskij, L. S, 1995, Fantasi och kreativitet i barndomen. Göteborg: Daidalos AB.
- Welsch, J. G, 2008, Playing Within and Beyond the story: Encouraging Book – Related Pretend play. Forskning. USA. Hämtad 7.12.2012. Tillgänglig: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.arcada.fi:2048/ehost/detail?vid=27&hid=107&sid=df2cf3b6-3dc5-441c-9656->

